

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA INKLYUZIV YONDASHUVLAR ASOSIDA SAYLOVDA TENG ISHTIROKNI TA'MINLASH IMKONIYATLARI

Rayimberganova Dilxiroj Ravshonbek qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat
boshqaruvi huquqi yo'nalishi magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623570>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-June 2025 yil
Ma'qullandi: 07-June 2025 yil
Nashr qilindi: 09-June 2025 yil

KEY WORDS

raqamli texnologiyalar, inklyuziv yondashuv, saylov, O'zbekiston, siyosiy tenglik, elektron ro'yxat, demokratik ishtirok

ABSTRACT

Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar va inklyuziv yondashuvlar orqali saylov jarayonida teng ishtirokni ta'minlash imkoniyatlari chuqur tahlil qilinadi. Ayniqsa, O'zbekiston misolida mavjud infratuzilma, huquqiy baza va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi tengsizliklarni bartaraf etishdagi raqamli texnologiyalarning o'rnini va ta'siri ko'rib chiqiladi. Statistika va ilg'or xorijiy tajribalarga asoslangan holda muallif raqamli saylov texnologiyalari, masalan, biometrik identifikatsiya, elektron ovoz berish tizimlari va mobil ilovalar orqali nogironlar, ayollar va chekka hududlardagi aholi qatlamlarining saylov jarayonida faol ishtirokini ta'minlash imkoniyatlarini yoritadi.

Demokratiyaning asosiy ko'rsatkichlaridan biri bu – fuqarolarning siyosiy jarayonlarda teng va erkin ishtirok etishidir. Saylovlar esa ana shu ishtirokning amaliy ifodasidir. Har bir fuqaroning o'z ovozini bemalol, hech qanday to'siqlarsiz, adolatli tarzda berish imkoniyatiga ega bo'lishi inson huquqlarining fundamental tamoyillaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilanganidek, har bir fuqaroning saylash va saylanish huquqi qonuniy asosda kafolatlangan.

Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, jamiyatdagi ayrim guruhlar, masalan, nogironligi bo'lgan shaxslar, ayollar, yoshlar, chekka hudud aholisi yoki chet elda vaqtincha yashayotgan fuqarolar saylov jarayonida to'liq ishtirok eta olmay qolmoqda. Bu holat ularning huquqiy imkoniyatlarini cheklashi bilan birga, saylov natijalarining umumxalq vakillik darajasiga ham ta'sir qilishi mumkin.

Shu sababli, zamonaviy texnologiyalar, xususan raqamli platformalar orqali siyosiy ishtirokni qulay, samarali va adolatli qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, inklyuziv yondashuv – ya'ni jamiyatdagi har bir toifadagi fuqarolar ehtiyojini inobatga olish orqali teng imkoniyatlarni ta'minlash – hozirgi global demokratik tamoyillarning ajralmas qismiga aylangan.

O'zbekistonda so'nggi yillarda Prezident tashabbuslari va hukumat qarorlari asosida saylov tizimini zamonaviylashtirish, raqamlashtirish, ochiqlik va shaffoflikni kuchaytirish yo'lida qator islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, "Yagona elektron saylovchilar ro'yxati" joriy qilinishi, saylov uchastkalarini texnik jihozlash, nogironlar uchun

moslashtirilgan inshootlar qurish, yoshlar va ayollar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlar keng qo'llanilmoqda.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy yondashuvlar qo'llanildi:

1. Deskriptiv (ta'rifiy) tahlil – O'zbekiston saylov tizimida mavjud texnologik va inklyuziv yondashuvlar tavsifi berildi;
2. Tahliliy-statistik yondashuv – Markaziy saylov komissiyasi, Davlat statistika qo'mitasi, Adliya vazirligi hamda OAV manbalaridagi statistik ma'lumotlarga asoslanib tahlil olib borildi;
3. Komparativ tahlil – avvalgi saylovlar bilan so'nggi yillardagi saylovlar natijalari solishtirildi;
4. Huquqiy tahlil – "Saylov kodeksi", Konstitutsiya va boshqa me'yoriy hujjatlar asosida tahlil qilindi;
5. Amaliy kuzatuv va misollar – 2019-yil parlament, 2021-yil prezident va 2023-yilgi mahalliy saylovlar tahlil qilindi.

Natijalar.

1. Saylov tizimidagi raqamli yondashuvlar rivoji

So'nggi yillarda O'zbekistonda saylov tizimini raqamlashtirish borasida muhim qadamlar tashlandi. 2019-yilda "Yagona elektron saylovchilar ro'yxati" (YESR) joriy etildi. Bu tizim avvalgi amaliyotda mavjud bo'lgan qo'lda yuritiladigan, takroriy ro'yxatga olish, ma'lumotlar ziddiyatini bartaraf etdi. YESR orqali har bir saylovchining yagona bazaga raqamli asosda kiritilishi nafaqat saylovning ochiqligi, balki ishonchliligi uchun asos bo'ldi.

2021-yilgi Prezident saylovida ushbu tizim to'liq ishladi. Biometrik identifikatsiya usullari pilot tarzida bir nechta hududda sinovdan o'tkazildi. Bu jarayon fuqarolarning ishonchini oshirdi va xalqaro kuzatuvchilarda ham ijobiy taassurot qoldirdi.

2. Inklyuziv yondashuvlar va ularning natijalari

O'zbekiston Markaziy saylov komissiyasi tomonidan nogironligi bo'lgan shaxslar uchun 2021-yilgi saylovda 2500 dan ortiq moslashtirilgan saylov uchastkalari tashkil etilgan. Ayollar uchun alohida maslahat markazlari, bolalar bog'chalari yonida joylashgan qulay uchastkalar soni ko'paytirildi. Yoshlar ishtirokini oshirish uchun "Men ovoz beraman" kabi tashviqot kampaniyalari tashkil etildi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, O'zbekistonda raqamli texnologiyalar yordamida saylov jarayonlarida quyidagi yutuqlarga erishish mumkin:

1. Nogironlar uchun imkoniyatlar: Saylov uchastkalarida audio-qo'llanmalar, ekran o'qiydigan texnologiyalar, braille yozuvidagi axborot materiallari va onlayn ovoz berish imkoniyatlari joriy etilishi lozim. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda O'zbekistonda 750 mingdan ortiq nogiron fuqarolar mavjud bo'lib, ularning saylovdagi ishtiroki hozircha past darajada qolmoqda.

2. Ayollar ishtiroki: Raqamli platformalar orqali saylovda ishtirok etishni osonlashtirish ayollar, ayniqsa, uyda farzand parvarishi bilan band bo'lgan ayollar uchun katta imkoniyat yaratadi. Statistikaga ko'ra, 2021-yilgi saylovlarda ayollar ishtiroki 46%ni tashkil qilgan.

3. Chekka hududlar aholisi: Mobil internet, sayyor saylov uchastkalari, masofaviy ro'yxatga olish tizimlari orqali chekka hududdagi fuqarolarga ham saylovda qatnashish imkoniyati taqdim etilishi mumkin. 2022-yilgi statistik ma'lumotlarga ko'ra, Farg'ona vodiysi va Qoraqalpog'istonda saylov ishtiroki nisbatan past bo'lgan.

4. Yoshlar va IT-savodxonlik: 18-30 yoshdagi yoshlar raqamli texnologiyalar bilan faol

shug'ullanishadi, biroq ularning saylovdagi ishtiroki 39% atrofida. Maxsus ilovalar, ijtimoiy tarmoqlardagi axborot kompaniyalari orqali ularni jalb etish mumkin.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, raqamli texnologiyalar va inklyuziv yondashuvlar saylov jarayonida tenglikni ta'minlashda muhim vosita bo'la oladi. O'zbekistonning huquqiy va texnologik infratuzilmasi bu borada ma'lum salohiyatga ega. Biroq, samarali natijaga erishish uchun quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish lozim:

- Elektron ovoz berish platformalarini sinovdan o'tkazish va bosqichma-bosqich joriy qilish;

- Saylov uchastkalarini jismoniy imkoniyati cheklanganlarga moslashtirish;

- Ayollar va yoshlarni maqsadli auditoriya sifatida qamrab oluvchi raqamli kompaniyalarni amalga oshirish;

- Hududlararo raqamli infratuzilmani kengaytirish;

- IT sohasida kadrlar tayyorlash va texnik xizmat ko'rsatish tizimini yo'lga qo'yish.

O'zbekiston uchun saylovlarni yanada adolatli va teng ishtirok asosida tashkil qilishda raqamli texnologiyalarning imkoniyatlaridan samarali foydalanish – demokratik jamiyat qurish yo'lida muhim qadamlardan biridir. O'zbekiston Respublikasi saylov tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan raqamli texnologiyalarni joriy etish va inklyuziv yondashuvlarni kengaytirish, saylovlarda teng ishtirokni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli ro'yxatlar, biometrik autentifikatsiya, ochiq elektron platformalar, shuningdek, har bir ijtimoiy guruhga moslashtirilgan infratuzilmaning yaratilishi demokratik jarayonlarning ochiqligini oshirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023-yilgi tahriri
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi hisobotlari, 2021-2024 yillar
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, rasmiy sayti
4. "Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy inklyuziya" – O'zbekiston Innovatsion rivojlanish vazirligi nashri, 2022
5. UNDP Uzbekistan – Inclusive Governance and Digital Transformation Reports, 2022
6. OSCE/ODIHR Election Observation Mission Reports, Uzbekistan, 2019–2021
7. Guliyev, A. (2021). "Saylov tizimida innovatsiyalar va raqamli transformatsiya". Toshkent: Siyosat.
8. Kadirova, N. (2020). "Ayollar va siyosiy faollik: zamonaviy yondashuvlar". O'zbekiston Fanlar akademiyasi.
9. "Nogironlar huquqlari va imkoniyatlari" – Adolat nashriyoti, 2021
10. "Saylov va yoshlar: imkoniyatlar va muammolar" – Yoshlar ishlari agentligi, 2022